

Ierótheos

Mitropolitul Nafaktosului

Dogmatica empirică a Bisericii Ortodoxe Sobornicești

după învățăturile prin viu grai
ale **Părintelui Ioannis Romanidis**

Volumul II

(Dumnezeul Treimic
Crearea lumii – Căderea
Întruparea – Biserica
Viața de după moarte)

Prezentare critică

Traducere din limba greacă de
Tatiana Petrache
și Mănăstirea Diaconești

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA

2017

Cuprins

Cuvânt înainte	13
Introducere	17

Partea I

Teologia Sfintei Treimi

1. Dogma și taina Sfintei Treimi	48
a) Existența lui Dumnezeu	48
b) Cunoașterea lui Dumnezeu – Teologia	53
c) Formularea experienței – dogma	57
2. Persoane, esență și energie	61
a) Dumnezeu Treimic în Vechiul Testament	62
b) Persoane – esență – energie	76
c) Modul de existență al Persoanelor Sfintei Treimi	93
d) Fiul și Duhul Sfânt deoființă cu Tatăl	100
3. Necreat și creat	114
a) Diferența dintre necreat și creat	114
b) Puntea dintre necreat și creat	117

Partea a II-a

Crearea lumii

1. Facerea lumii create	126
a) Dumnezeu Creatorul	126

b) Făpturile create	130
c) Scopul creației	132
d) Energia lui Dumnezeu în zidire	133
e) Consemnarea experienței revelate	136
2. Crearea îngerilor	143
a) Îngerii cei luminoși	143
b) Demonii cei întunecați	147
3. Crearea omului	161
a) Crearea omului după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu	162
b) Crearea simultană a trupului și a sufletului	166
c) Sufletul omului	170
d) Trupul omului	198

Partea a III-a Căderea omului

1. Viața de după cădere a celor întâi-zidiți	206
2. Păcatul strămoșesc	210
3. Urmările căderii	219
4. Moștenirea păcatului	224
5. Vechiul și noul Adam	232

Partea a IV-a Întruparea Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu

1. Fapte empirice	238
2. Hristos-Mesia	241

3. Nașterea și Botezul lui Hristos	249
4. Revelarea energiilor necreate ale lui Hristos	258
5. Taina Crucii și a Învierii lui Hristos	267

Partea a V-a **Biserica, Trup al lui Hristos** **și societate a îndumnezeirii**

1. Biserică necreată și creată	280
2. Taina Cincizecimii	282
3. Biserica una, sfântă, sobornicească și apostolică	300
4. Scopul Bisericii	305
5. Desăvârșirea duhovnicească a creștinilor	319
a) Rob, năimit, fiu	319
b) Curățire, luminare, îndumnezeire	325
c) Îndumnezeiții, temelia vieții bisericești	406
6. Tainele Bisericii	411
a) Unitatea Tainelor	411
b) Taina Botezului	416
c) Taina Mirungerii	422
d) Taina Dumnezeieștii Liturghii	428
e) Clerici, monahi și mireni	442
7. Erezii și Sinoade	468
a) Ereziile	469
b) Sinoadele Bisericii	483
8. Ateism, religie, Biserică	508

Partea a VI-a Viața de după moarte

1. Moartea omului	520
2. Starea intermediară a sufletelor	522
3. Rai și Iad	531
4. Tămăduirea omului	543
Punctele centrale ale învățaturii Părintelui Ioannis Romanidis	547
În loc de epilog Cuvânt la înmormântarea Părintelui Ioannis Romanidis	561

Teologia Sfintei Treimi

Dumnezeu este un subiect care i-a preocupat pe oameni în toate epocile, atât din punct de vedere filosofic, cât și teologic. La întrebări cum ar fi: „Ce este Dumnezeu?“, „De când există?“, „Cine L-a făcut?“, „Care e relația Lui cu lumea?“ etc. încearcă să răspundă diferitele sisteme filosofice și religioase.

Biserica Ortodoxă învață că Dumnezeu s-a descoperit Proorocilor, Apostolilor, Părinților și Sfinților, aceștia fiind posesorii adevăratei cunoașteri a lui Dumnezeu. Aceștia sunt adevărații teologi ai Bisericii, iar teologhisitori sunt toți cei ce a căror minte (*νοῦς*) este luminată și urmează învățaturii celor cerești. Astfel, mărturia lor ne este și nouă temelie, căci Dumnezeu nu este un obiect pe care omul să-l poată descoperi cu rațiunea lui puternică, ci o Persoană Care se descoperă inimii curate a omului, după cum spune Fericirea: „*Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu*” (Matei 5, 8).

În cele ce urmează vom prezenta mărturia experienței sfinților văzători de Dumnezeu.

1. Dogma și taina Sfintei Treimi

Experiența Dumnezeului Treimic a fost formulată de Părinții Sinoadelor Ecumenice în terminologia vremii lor, pentru a se trasa hotarele credinței și a se evita alterarea acesteia. Însă, cu toate că avem o definiție a credinței, totuși Sfânta Treime, în esența ei, rămâne o taină de neînțeles oamenilor și îngerilor.

a) Existența lui Dumnezeu

Dumnezeu există dinaintea tuturor veacurilor și dinainte de facerea lumii. Chiar dacă Dumnezeu nu ar fi creat lumea, lucrul acesta nu ar fi avut nici o urmare asupra existenței Sale; altfel spus, existența lui Dumnezeu nu depinde nici de lume, nici de om, nici de dorințele oamenilor.

Biserica proclamă existența lui Dumnezeu întemeindu-se pe revelația lui Hristos și pe vederea lui Dumnezeu pe care au avut-o Prorocii în Vechiul Testament, și Apostolii și Părinții în Noul Testament. Este vorba, deci, despre o credință empirică, iar nu despre o proclamare speculativă.

„Dumnezeul Care există este Dumnezeul cunoscut în experiența îndumnezeirii. Când sfântul ajunge la îndumnezeire și-L gustă pe Dumnezeu prin experiența sa, acesta este Dumnezeul Care există. Dumnezeul experienței, Dumnezeul empiric există. Ceilalți dumnezei ai altora nu sunt dumnezei. Acești dumnezei nu există. Acesta este

Dumnezeul care există. Deci, când Părinții vorbesc despre Dumnezeu, vorbesc despre un lucru foarte, foarte concret. Niciodată nu vorbesc despre Dumnezeu într-un mod abstract.”

Văzătorii de Dumnezeu, în timpul experienței, văd „o Dumnezeuire în trei Lumini”. Două Lumini își au ca izvor prima Lumină: cea de-a doua provine din prima, însă are trup, iar cea de-a treia precede din prima, însă nu are trup.

„Îndumnezeiții Îl văd pe Cuvântul asemenea întru toate cu Tatăl. «Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat.» Pe Acesta L-au văzut Prorocii. Au văzut Lumină din Lumină. Lumină-Lumină, una asemenea celeilalte întru toate, și una din esența celeilalte, ceea ce înseamnă că una o are ca izvor pe cealaltă și își are sursa din cealaltă, deci nu este din nimic.

De unde știam noi toate acestea? Din filosofia greacă? Sau din experiența îndumnezeirii? Fără nici o îndoială, din experiența îndumnezeirii.”

Îndumnezeiții cunosc din proprie experiență că aceste trei Lumini nu sunt independente una de cealaltă, ci sunt „o Dumnezeuire întreit luminată întru o Dumnezeuire sau întru o Lumină”.

„Adică o Lumină, Care este trei Lumini, dar care Lumini nu sunt trei Lumini separate. Îndumnezeitul vede Lumina arhetipală întru o Lumină prin cealaltă Lumină. Aceasta a fost baza experienței lor.” Altfel spus, „întru Lumină (a Sfântului Duh), prin Lumină (a lui Hristos), vedem izvorul Luminii (pe Tatăl)”.

„Altceva este experiența îndumnezeirii (spre deosebire de speculația filosofică), pe care omul o are în față și

o trăiește în taina Sfintei Treimi. Știe că slava este necreată, energiile sunt necreate, esența nu o vede, Îi deosebește în slavă pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh. Desigur, Dumnezeu nu este aceste nume. Vede Lumină, Lumină, Lumină. Lumină din Lumină – Lumină întrupată, Lumină neîntrupată, care Lumină este din Lumina cea dintâi.

Astfel, cele două Lumini sunt din prima Lumină; o Lumină s-a întrupat, cealaltă nu s-a întrupat. Iar acestea sunt Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Iar faptul că o Lumină s-a întrupat și celelalte două nu s-au întrupat înseamnă că există deosebirea aceasta între cele trei Lumini. Iar lucrul acesta trebuie formulat și exprimat, astfel încât catehumenul, care nu are experiența îndumnezeirii, să cunoască acest aspect.”

Dumnezeul Bisericii Ortodoxe este Dumnezeul Revelației, în timp ce Dumnezeul teologiei scolastice nu este decât un instrument pentru satisfacerea fericirii (*εὐδαιμονία*)* oamenilor, așadar satisfacerea acestei fericiri este considerată o dovadă a existenței lui Dumnezeu.

„Dumnezeul teologiei scolastice e o proiecție a nevoii omului de fericire. Nu știu dacă mă puteți urmări. Adică Dumnezeu e instrumentul de făcut oamenii fericiți. Vă săzică, Dumnezeu există ca omul să-și poată satisface dorințele. Deci existența lui Dumnezeu depinde de dorințele omului.

Acum, să vă fac o analiză rapidă. Dacă-l luați pe Toma d’Aquino, o să vedeți că o dovadă a existenței lui Dumnezeu

* De la gr. *εὐδαιμονία*, *εὖ-*, bun, bine + *δαίμων*, „spirit, demon” + *-ία* (sufix specific substantivelor abstracte), în mod obișnuit tradus prin „fericire, bunăstare, prosperitate”. Este un concept central al eticii eleniste și al filosofiei politice, înțeles ca „înțelepciune practică și etică”. Pentru Aristotel, *εὐδαιμονία* era binele uman suprem, și de aceea era considerat scopul filosofiei practice, anume de a defini, de a experimenta și de a arăta calea de ajungere la *εὐδαιμονία*. (n. trad.)

este că, dacă Dumnezeu n-ar exista, atunci nu s-ar mai putea satisface dorințele omului de fericire. Vasăzică, aceasta este o dovadă a existenței lui Dumnezeu. Deci, spune că omul, prin fire, are o tendință către fericire. Prin urmare, de vreme ce prin fire omul are tendința aceasta către fericire, atunci fericirea trebuie să existe. De vreme ce omul prin fire caută fericirea, înseamnă că fericirea există. Este un argument de bază în favoarea existenței lui Dumnezeu.”

Conform Sfinților Părinți ai Bisericii, singura dovadă a existenței lui Dumnezeu este nu fericirea, ci, așa cum am menționat mai înainte, revelația Sa către sfinți întru slavă, și împărtășirea omului de vederea slavei lui Dumnezeu prin îndumnezeire. De lucrul acesta ne încredințează de-a lungul veacurilor îndumnezeiții-văzătorii de Dumnezeu – Prorocii, Apostolii și Sfinții.

Apoi, în Apus, existența lui Dumnezeu a fost legată de rațiunea (*λογική*) omului, care era considerată a fi nematerială, din moment ce animalele nu au rațiune și nu pot gândi la fel ca oamenii. Pe baza acestei ipoteze, s-a dezvoltat în Apus teologia scolastică, întemeiată pe rațiune și, în special, pe raționalism. Căci una este să fii rațional, și alta să fii raționalist; una este rațiunea, și alta să fii sub stăpânirea ei.

„În Apus, dovezile pentru existența lui Dumnezeu au fost legate de capacitatea omului de-a cunoaște lucrurile imateriale. Iar aceste lucruri imateriale sunt raționamentele.”

„Din moment ce francii*, care-l urmau pe Augustin și mai apoi pe Aristotel și pe Platon, credeau că rațiunea este o funcție spirituală, iar nu materială, au ajuns la concluzia că faptul acesta dovedește că sufletul, de vreme

* Vezi nota de la p. 37 (n. trad.)

ce e nematerialnic și necompus, este nemuritor. Ideea aceasta conduce în mod firesc la credința că ar exista o Ființă supremă, adică o rațiune supremă. Deci nu poate exista doar rațiunea omului, căci lumea însăși trebuie să fie guvernată de-o rațiune superioară pentru ca rațiunea omului să existe. De aici se ajunge în mod firesc la existența unei rațiuni superioare, a sufletului lumii, care poate să fie un dumnezeu, sau doi dumnezei, superiori sau inferiori, pe care-i întâlnim în sistemele idolatre.”

La Părinții Bisericii însă, cunoașterea existenței lui Dumnezeu nu a fost legată de rațiune (*λογική*), ci de mintea (*νοῦς*)^{*} curată, ce poartă numele de inimă. Este binecunoscută Feri-cirea lui Hristos: „*Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu*” (Matei 5, 8). Cei îndumnezeiți, care s-au curățit, au fost învățați și au trăit [empiric] adevăratul mod de cunoaștere a lui Dumnezeu.

„Părinții subliniază că rațiunea poate cunoaște doar fenomenele materiale. Rațiunea poate cunoaște doar lucrurile create, nu și necreatul. Aceasta este o dogmă fundamentală a Părinților Bisericii. Și, de aceea, între lume și Dumnezeu nu există nici o asemănare. Având în vedere faptul că rațiunea cunoaște doar lucrurile create, înseamnă că nu poate cunoaște ceea ce este necreat. Din acest motiv, cunoașterea omului e limitată.

Omul, de la sine, nu-l poate cunoaște pe Dumnezeu. Din acest motiv, singura punte care există între creat și necreat, în Ortodoxie, sunt îndumnezeiții. Se pune întrebarea: există în creștinism concepția că omul ar avea o putere naturală prin care să cunoască necreatul? Pentru Părinții Bisericii, acest lucru e absolut inadmisibil, pentru că omul nu are nici o putere naturală prin care să-l

^{*} Vezi nota de la p. 22 (n. trad.)

cunoască pe Dumnezeu. Din acest motiv, având în vedere că nu există nici o asemănare între Dumnezeu și lume, între creat și necreat, trebuie să știm care este puntea – o punte gnoseologică trebuie să existe. Iar puntea aceasta sunt doar îndumnezeiții.”

Sufletul omului are energie noetică – mintea (*νοῦς*), care este organul adecvat cunoașterii lui Dumnezeu, dar numai după ce mintea (*νοῦς*) a fost luminată și transfigurată de energia dumnezeiască.

b) Cunoașterea lui Dumnezeu – Teologia

De vreme ce Dumnezeu se revelează celui îndumnezeit, iar acela se împărtășește de slava Sa, înseamnă că o astfel de cunoaștere a lui Dumnezeu este una duhovnicească – o cunoaștere a inimii, iar nu a rațiunii. Este vorba despre o cunoaștere corelată cu îndumnezeirea omului și, în fapt, este o cunoaștere mai presus de cunoașterea omenească. Cunoașterea lui Dumnezeu se dobândește cu mintea (*νοῦς*) și cu inima. Rațiunea (*λογική*) este incapabilă să dobândească cunoașterea lui Dumnezeu: ea doar o formulează în cuvinte, în funcție de posibilitățile pe care le deține.

Dumnezeu aparține veșniciei; sfinții și îngerii aparțin veacului celui fără de sfârșit; iar omul, timpului. Astfel, omul care trăiește în lume nu poate înțelege tot ce se petrece în timp. Câte ceva, prea puțin, poate să cunoască din veacul cel fără de sfârșit în care se mișcă îngerii și sfinții, și aceasta doar prin Revelație. În cazul acesta, numai Dumnezeu este Cel ce revelează, atât cât poate omul purta.

Acesta este motivul pentru care cunoașterea lui Dumnezeu nu este una speculativă – sau, altfel spus, scolastică –, iar Biserica îl pregătește pe om cum se cuvine, prin curățirea